

Psykiatrisk service — en rättighet eller lyx för invandrare

Henrik Åström

Från finsk sida har man uppmärksammat det stora behovet av psykiatrisk vård hos finska immigranter i Sverige. Till följd av språksvårigheter får invandrare dock inte en lika god service som svenskarna. Därför behövs finsktalande personal och vårdteam inom den psykiatriska vårdsektorn.

Artikeln bygger på ett föredrag som hölls vid en konferens i mars 1980 anordnad av Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete i Sverige. Henrik Åström är äldre regeringssekreterare vid Social- och hälsovårdsministeriet i Helsingfors.

De finska invandrarna utgör den avgjort största gruppen invandrare i Sverige. Enligt uppgift bor för tillfället över 400 000 finländska invandrare i landet. Av dessa har ungefär hälften bevarat finsk nationalitet. Den näst största invandragruppen var år 1976 jugoslaverna, vilka utgjorde 40 500 personer varefter följde danskarna med 36 000 personer och norrmännen med 27 000 personer samt därefter ett flertal andra invandragrupper. De finländska invandrarna utgör en relativt homogen grupp. Till största delen är de unga, yrkesverksamma och ofta yrkesutbildade. Majoriteten av dem deltar i produktionen och distributionen av varor och tillhör därför en befolkningsgrupp, som lätt får vidkännas sociala följder av konjunkturförändringar.

I samband med en del aktuella undersökningar (bl.a. levnadsnivåundersökningen 1974) har man kunnat jämföra hälsotillståndet hos finländska invandrare med svenskar i samma ålder. Undersökningarna avslöjar att de finska invandrarna har ett

klart sämre fysiskt och psykiskt hälsotillstånd än jämnåriga svenskar. Erhållna data gör det emellertid inte möjligt att klarlägga orsakerna. De psykiska problemen bland finländarna i Sverige har under senare tid särskilt pockat på uppmärksamhet.

Utbyggnad av den psykiatriska vården för invandrare

Sverige har vinnlagt sig om att söka tillmötesgå invandragruppernas behov av stöd och service. En i praktiken lika god samhällsservice för invandrare som för svenskar har dock inte kunnat erbjudas bl.a. på grund av språksvårigheter. De otillfredsställande möjligheterna att bemöta invandrarnas psykiska problem har de senaste åren gett upphov till ett antal utredningar och försöksprojekt. I en rapport från en arbetsgrupp tillsatt av socialstyrelsen och statens invandrarverk "Invandrades psykiska problem" (1979-01-09) föreslås följande åtgärder för en förbättrad psykiatrisk vård av invandrare:

att man knyter tvåspråkig personal till en eller flera av de psykiatriska och barn- och ungdomspsykiatriska klinikerna i de landsting som har en hög andel invandrare, närmast kommer personalkategorierna kurator, psykolog, sjuksköterska ifråga, rekryterade från de största invandragrupperna i länet;

att kunnighet i ifrågavarande invandrarpråk upp-

.....
Undersökningar avslöjar att de finska invandrarna har ett klart sämre fysiskt och psykiskt hälsotillstånd än jämnåriga svenskar.
.....

En ökad satsning på tvåspråkig personal är den viktigaste åtgärden när det gäller att förbättra den psykiatriska vården för invandrare.

- ställes som en förutsättning för erhållande av sådan tjänst;
- att organisationen av och arbetssättet i dessa vårdteam anpassas med hänsyn till demografiska, vårdstrukturella och andra förhållanden i länet;
- att invandrare som vårdas lång tid på psykiatriskt sjukhus och som har språksvårigheter ges möjlighet till kontakt med landsmän bland vårdpersonalen och bland övriga patienter;
- att tolkservicen utökas och förbättras inom hälso- och sjukvården med beaktande av de alldeles speciella krav som ställs på den psykiatriska tolkningen;
- att sjukvårdspersonal får utbildning i invandrarfrågor såväl under grund- som under vidareutbildningen;
- att forsknings- och utvecklingsprojekt som rör invandrades situation inom den psykiatriska vårdsektorn får hög prioritet.

Arbetsgruppen betonar vidare särskilt att en ökad satsning på tvåspråkig personal är den viktigaste åtgärden när det gäller att förbättra den psykiatriska vården för invandrare.

I ett nyligen av socialstyrelsen i Sverige publicerat dokument benämnt "Riktlinjer för utveckling av psykiatrisk vård under 1980-talet" (1979-11-23) omnämnes rapporten från ovannämnda arbetsgrupp, dock betonas inte invandrarernas behov av psykiatrisk vård särskilt starkt.

Från finsk sida ansluter man sig till den syn som kommer till yttring i arbetsgruppens rapport om "Invandrades psykiska problem". Det upplevs som angeläget att detta problemområde tillmäts en hög prioritet då socialstyrelsen och landstingen skrider till konkreta åtgärder med anledning av de nyligen publicerade "Riktlinjer för utveckling av psykiatrisk vård under 1980-talet".

Från finsk sida noterar man särskilt det sätt på vilket Stockholms läns landsting utvecklar sin psy-

kiatriska vård för invandrare under 1980-talet. Enligt den "Plan för den psykiatriska vården" som landstinget publicerat (1970-09-25) och som godkänts i budgetbehandlingen för nästa budgetår inrättas för vuxenpsykiatrisk öppen vård bl.a. fyra finländska team bestående vardera av en psykiater, en psykolog, två kuratorer, en sjuksköterska, en skötare och två kontorister. Den öppna psykiska barn- och ungdomsvården (PBU) inklusive uppsökande och förebyggande verksamhet skall därutöver ombesörjas av två finska vårdteam.

Stockholms län har ett stort antal finska invandrare (ca 60 000 personer). Dess landsting håller därför på att utvecklas till en föregångare i fråga om psykvården av invandrare. Även i Göteborgs kommun planerar man att inrätta en särskild vårdcentral för finska invandrare. Andra län med högt finskt invandrarantal och med likartade problem som i Stockholm och Göteborg är Västmanlands län (ca 15 000 personer), Södermanlands län (ca 13 000 personer) och Malmöhus län (ca 10 500 personer).

Anlitande av finskspråkig personal

I Sverige finns ett stort antal personer representerande olika social- och hälsovårdspersonalkategorier. Enligt uppgifter från år 1979 fanns i Sverige bl.a. 162 läkare, 55 tandläkare, 20 farmaceuter, 759 sjuksköterskor, 18 barnmorskor, 100 fysioterapeuter, 215 undersköterskor, 75 sinnessjukvårdare, 135 barnsköterskor, 35 laboratorieassistenter, 29 röntgenassistenter och 20 massörer.

Då det gäller utbyggnaden av den psykiatriska vården och annan tvåspråkig service för invandrarerna är det troligt att man i många fall inte behöver anställa ytterligare personal men sträva efter att bättre utnyttja tillgänglig tvåspråkig personal. I vissa fall kan dock speciella tjänster behöva inrättas, i första hand för finskspråkiga vårdsökanden. Detta medför ökade kostnader för sjukvårdshuvudmännen, men samtidigt reduceras behovet av och utgifterna för tolkning. I den mån ny personal anställs borde företräde ges den i Sverige varande social- och hälsovårdspersonalen. Den springande punkten är att sjukvårdshuvudmännen vid utlysande av en tjänst för tvåspråkig personal uppställer kunnskap i

.....
*Sjukvårdshuvudmannen bör uppställa kun-
nighet i ett visst språk som krav vid tillsättan-
det av vissa tjänster.*
.....

ett visst språk som förutsättning för erhållande av tjänsten. Sjukvårdshuvudmannen bör begagna sig av denna rätt för att kunna attrahera den i landet varande finska yrkeskunniga personalen. När det gäller statligt reglerade tjänster är detta ännu inte möjligt. Men när det inte är frågan om statligt reglerade tjänster, som inom hälso- sjuk- och socialvården, bestäms tjänstens innehåll genom avtal mellan arbetsgivaren och de fackliga organisationerna.

På finsk sida bedömer man frågan om språkför- tjänst som ett viktigt mål vid förbättrande av de finska invandrarnas situation på social- och hälso- vårdsområdet.

Som en andrahandsåtgärd vid utbyggandet av servicen för invandrarna bör däremot anses det för- farande att svenska huvudmän rekryterar språkkun- nig personal från Finland.

Sammanfattning och slutreflektion

Hälso- och sjukvårdsfrågor:

- vid vården av finländska patienter borde den finsktalande sjukvårdspersonalen som är anställd vid de svenska sjukhusen och hälsocentralerna i största möjliga mån engageras. En dylik organi- sation av personalresurserna skulle inte nödvän- digtvis erfordra särskilda budgetmedel, eftersom det i grunden är fråga om en arbetsfördelning. Frågan om språkförtjänst vid tjänstetillsättning borde lösas i snabb ordning;
- det vore skäl att, såsom skett i Stockholm, eta- blera särskilda vårdenheter med finsktalande personal även i Göteborg och andra landstings- områden med finsk bosättningskoncentration. Dessa enheter skulle erfordra åtminstone en psy- kiater, en psykolog och en socialarbetare. Enhe- terna kunde lämpligen placeras vid något sjukhus

eller någon hälsocentral;

- de finska och de svenska sjukvårdsmyndighe- terna skulle utreda i vilken mån det vore ända- målsenligt att skapa ett system för kostnadsför- delning i sådana fall då fast bosatt person över- sänds för vård till det andra landet. Det land där patienten är fast bosatt borde stå för sjukvårds- kostnaderna i dessa fall. Därtill borde utredas hur kostnaderna för översändandet skulle bestridas.

Socialvårdsfrågor:

- den finskspråkiga socialvårdspersonalen borde målmedvetet brukas för att förbättra servicen för invandrarna genom att ev särskilda service- punkter för invandrarna kunde inrättas på sådana orter, där det finns finländsk bosättningskon- centration eller genom att invandrarbyråernas an- svar byggs ut;
- den utveckling som inletts med utbyggnad av finskspråkiga grupper i daghemmen och förun- dervisning av 6-åringarna bör följas upp;
- i föräldrautbildningen bör invandrarföräldrar uppmärksammas på betydelsen av att deras barn lär sig sitt modersmål ordentligt innan de går över till andra språk;
- ett ökat direkt samarbete mellan finska och svenska socialvårdsmyndigheter borde befräm- jas.

Det framförs ibland i den hälsovårdspolitiska debat- ten i Sverige att det ställer sig svårt att omhulda särskilt de finska invandrarna med tvåspråkig ser- vice m m då det finns ett hundratal minoritetsgrup- per som då skulle komma ifråga. Att ge tvåspråkig service till endast några få grupper skulle, hävdar man, vara stötande ur jämlikhetssynpunkt.

Den arbetsgrupp tillsatt av svenska socialstyrel- sen och invandrarverket, varom ovan varit tal, be- handlar denna invändning och menar att "det bästa inte får vara det godas fiende". Självfallet kan inte tvåspråkig personal erbjudas alla invandrare. Detta får dock ej hindra att de största invandrargrupperna bereds sådana möjligheter.